

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Валентина Страхарчук, кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної кібернетики
Львівського банківського інституту Національного банку України
Анатолій Страхарчук, кандидат економічних наук, професор
кафедри комп'ютерних технологій
Львівського банківського інституту Національного банку України

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Статтю присвячено індивідуальним сферам банківського нефінансового ризику. Основну увагу приділено банківському ризику репутації та стратегічному ризику, зокрема, принципам побудови системи контролю цих ризиків.

Постановка проблеми. У ринковій системі господарювання будь-яка угода, операція або рішення містять елементи ризику. Це пов'язано не лише з діяльністю самого підприємця, а й з об'єктивними причинами. Ризикова ситуація виникає не через те, що підприємець не знає, чого прагне, чи погано орієнтується у навколишньому середовищі. Економічні суб'єкти у будь-якій сфері приймають рішення на основі недосконалої конкуренції і не можуть з певністю передбачити їх наслідки [3]. На нашу думку, головною проблемою більшості суб'єктів господарської діяльності сьогодні є неадаптованість до ринкових умов, а головне – до господарського ризику, рівень якого останніми роками різко зростає.

Отже, поряд із загальноприйнятими характеристиками сучасного ринкового господарства (велика кількість товаровиробників, споживачів, розвинені товарно-грошові відносини, регулювання економіки державою) слід врахувати ще одну – ризик як обов'язковий елемент ринкової економіки, з урахуванням якого будуються всі економічні відносини. На сьогодні центральною проблемою економічної науки вважається саме вивчення й обмеження невизначеності майбутнього [4, 5]. На сучасному етапі розвитку економік країн економісти почали розуміти: ігнорування чи недооцінка економічного ризику при розробці тактики і стратегії економічної політики, прийняті конкретних господарських рішень гальмує розвиток суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Із розвитком ринкових відносин на території колишнього СРСР актуальним стає аналіз факторів ризику. Економічна теорія виявила до феномена ризику інтерес. Значних результатів у теорії та моделюванні ризику досягла українська (київська) школа (на чолі з такими вченими, як В. С. Михалевич,

Ю. М. Єрмольєв, О. І. Ястремський та їхніми учнями) [7; 8; 14]. Учені цієї школи роблять суттєвий внесок як у методологічні питання щодо теорії ризику та невизначеності, так і стосовно його інструментарію.

За останні роки з'явилася низка робіт, присвячених теорії ризику, найгрунтовніші доробки з теорії ризику належать О. Ястремському, В. Вітлінському, В. Успенко, Б. Гардінеру, І. Балабанову. Практичні аспекти теорії ризику розглядаються в роботах О. Ястремського, В. Вітлінського, О. Ширінської, Г. Клейнера, І. Лукасевича, В. Черкасова, К. Шелехова, В. Бигдаша Д., Н.Машиної та інших [3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14]. Варті уваги також праці російського вченого В. Тихомирова стосовно прогнозування політичних ризиків та методів їх оцінювання. Відомі також досягнення московської школи (М. М. Моїсєєв, Ю. Б. Гермейєр), що вносять суттєвий доробок у теорію ризику, зокрема, розвиваючи теорію дослідження операцій, математичну теорію систем, теорію ігор [8].

Мета статті полягає у визначенні факторів оцінки стратегічного ризику з боку Національного банку України як наглядового органу, основних принципів побудови системи контролю цих ризиків, найбільш оптимального переліку компонентів системи контролю стратегічного ризику та ризику репутації банку.

Виклад основного матеріалу. Завдяки розширенню спектра банківських послуг, розширенню мережі банків по всьому світові, банківські нефінансові ризики виходять на перше місце з безпеки. Донедавна робота банків була простішою, вони оперували у замкнених громадах або регіонах, надавали гомогенні послуги та продукти і не приділяли цим ризикам належної уваги. Сьогодні ситуація змінилася. Відповідно до

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Другої базельської угоди про капітал (Базель II) нефінансові ризики включені до формули розрахунку капіталу [1].

Відповідно до Методичних вказівок Національного банку України “Система оцінки ризиків” ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку.

Тобто банківський ризик – це можливість втрат для банку у разі виникнення певних несприятливих для нього обставин. При цьому ці обставини не обов’язково мають бути пов’язані з фінансовою активністю банку.

Сьогодні виділяють такі основні категорії банківських ризиків, як: кредитний, ліквідності, ринковий, операційний, процентної ставки, валютний, операційно-технологічний, юридичний, репутації, стратегічний. Банки можуть виділяти набагато більше підвидів ризиків, проте ці категорії є основними.

контролю та від людського фактору [3]. Отже, очевидно, що достовірна оцінка ймовірності виникнення цих ризиків та їх впливу на надходження та капітал є неможливою. Так, при порушенні законодавства, тобто при виникненні юридичного ризику, неможливо точно визначити, які саме контрзаходи будуть застосовані до банку, оскільки юридичні санкції завжди передбачають альтернативні покарання, залишаючи певний простір для власного розсуду чи суду відповідної посадової особи. Наприклад, до банків може бути застосоване письмове застереження, або штраф у розмірі одного відсотка від зареєстрованого статутного фонду. Іноді покарання взагалі не вимірюється у грошовому еквіваленті, оскільки обмежується, наприклад, позбавленням волі керівника банку. У разі цивільного позову також заздалегідь неможливо точно визначити суму відшкодування, оскільки вона може складатися не лише зі суми невиконаного зобов’язання, а ще

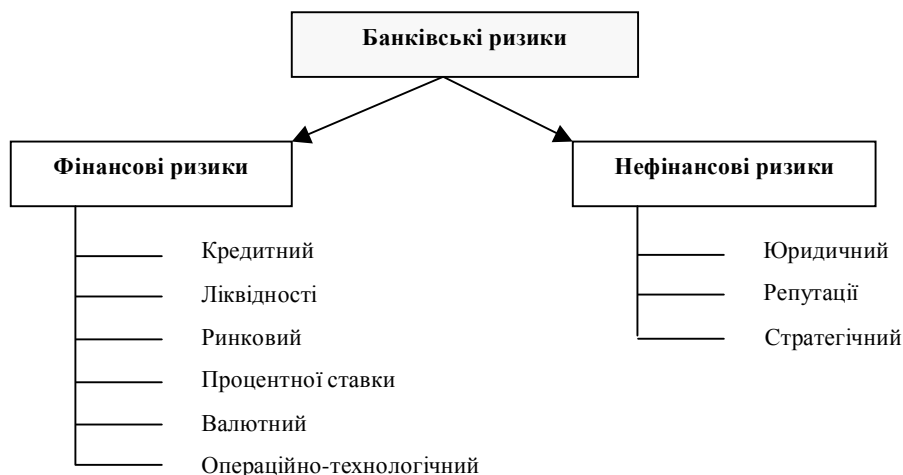

Рис. 1. Категорії банківських ризиків

Згідно з Методичними вказівками Національного банку України “Система оцінки ризиків” стратегічним напрямком наглядової політики Національного банку України є управління ризиками на основі їх кількісної оцінки. Однак нефінансові ризики не можуть бути оцінені кількісно через неможливість достовірної оцінки ймовірності їх виникнення, величини збитків, до яких вони можуть призвести, величини втрати капіталу. Тобто, із зазначених ризиків останні три: юридичний, репутації та стратегічний, тобто нефінансові (рис. 1), вважаються такими, що не піддаються кількісній оцінці.

Нефінансові ризики залежать не тільки від об’єктивних факторів, але й від того, як побудована в банку система внутрішнього

й пені, неустойки, моральної шкоди, судових витрат тощо.

Окрім цього, на відміну від фінансових ризиків, для нефінансових не може існувати рівня допустимого ризику, оскільки допустимий ризик – це рівень ризику, на який банк свідомо погоджується для реалізації своїх стратегічних завдань [3, 6, 13]. Беручи на себе нефінансовий ризик, наприклад, ризик репутації, банк не може очікувати отримання доходу (за винятком випадків коли банк спеціально створений для шахрайства чи відмивання грошей).

- Наявність ефективної системи управління ризиком суттєво зменшує ступінь банківського ризику.

Уникнення ризику – найбільш дієвий метод

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

взаємодії з нефінансовим ризиком. Тоді як інші методи спрямовані на обмеження потенційного впливу ризику на організацію або зменшення ймовірності та ступеня ризику чи скорочення фінансових наслідків, результат уникнення ризиків полягає у загальному обмеженні збитків як наслідку нараження на специфічний ризик [6].

Зауважимо, що при використанні цього напрямку слід враховувати такі несприятливі моменти: уникнути ризиків не завжди можливо; уникнення одного виду ризику може призвести до виникнення інших; можливий обсяг прибутку від певної діяльності може значно перевищити можливі збитки в разі настання ризикової ситуації.

Водночас уникнення ризику призводить до того, що втрачається можливість отримання додаткового прибутку, пов'язаного з ризиком, оскільки ризикована ситуація, як відомо, це, з одного боку, джерело можливих втрат, але з іншого – джерело додаткових прибутків. Звернення до закордонного досвіду свідчить, що уникнення ризику ефективно в тих ситуаціях, коли рівень ризику виявляється неймовірно високим.

Отже, окрім підходів, що базуються на кількісній оцінці ризиків і безпосередньо спрямовані на управління масштабами ризику (зниження його рівня), існує також можливість ефективного регулювання ймовірності настання ризику (його уникнення). За умови неможливості кількісної оцінки нефінансових ризиків ці методи ефективні, передовсім, для цієї категорії ризиків.

Таким чином, якщо управління фінансовими ризиками базується на кількісній оцінці їх допустимого рівня, то завданням банку щодо управління нефінансовими ризиками є їх уникнення (ліквідація). Авторами запропоновано основні принципи побудови системи уникнення ризиків.

У світовій практиці традиційно виділяють чотири взаємопов'язані етапи управління ризиками (ризик-менеджменту): ідентифікація (виявлення) ризику; кількісна оцінка (вимірювання) ризику; моніторинг ризику; контроль (управління) ризиком.

Ці етапи формують замкнений цикл ризик-менеджменту. Вони здійснюються послідовно: ідентифікація (виявлення) ризику, кількісна оцінка виявленого ризику, моніторинг ризиків (тобто етап звітності для керівництва), і, зрештою, прийняття управлінського рішення щодо мінімізації, уникнення, пом'якшення ризиків, їх страхування, встановлення лімітів їх величини або безпосереднього прийняття ризику (здійснення контролю) [9, 10, 11, 14].

Очевидно, що для нефінансових ризиків, які не піддаються кількісній оцінці, замкнений цикл

ризик-менеджменту не передбачає кількісної оцінки ризику і цикл ризик-менеджменту зводиться до трьох етапів: ідентифікація, моніторинг, контроль.

Ідентифікація ризику здійснюється на основі визначених карт ризиків та прийнятих методик. Моніторинг – це стадія звітування щодо виявленого ризику. Відповідно, контроль як стадія безпосереднього прийняття рішення – найважливіша, оскільки саме він є свідомою реакцією на подію. При цьому у разі нефінансових ризиків контроль зводиться до мінімізації або уникнення ризиків, оскільки, як уже зазначалося, встановлення лімітів їх величини і безпосереднє прийняття ризику має лише негативний вплив і не може принести банкові дохід.

Оскільки оцінку ефективності ризик-менеджменту в банківській системі Національний банк України як наглядовий орган здійснює через оцінку кількості ризику, якості систем управління ризиками, загального ризику, напряму зміни ризику, очевидно, що оцінка менеджменту нефінансових ризиків, які не піддаються кількісній оцінці, також звучується. З параметрів оцінки випадають відразу два компоненти: оцінка кількості ризику та якості систем управління ризиками.

Таким чином, оцінка ризик-менеджменту у цьому разі зводиться до оцінки напряму зміни ризику.

Зупинимось на характеристиці ризику репутації. Ризик репутації – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Це впливає на спроможність банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати існуючі відносини.

Публічне сприйняття іміджу банку доцільно розділити на дві категорії:

- сприйняття ринком: наприклад, нинішніми або потенційними клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками);

- сприйняття органами державного регулювання, наприклад, Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Державною податковою адміністрацією, іншими уповноваженими органами.

Щодо сприйняття ризику репутації ринком, він є тим ризиком, який найбільш складно піддається виявленню, але водночас він є тим, над чим клієнти думають насамперед, коли йдеться про певний банк. Наприклад “Ощадний банк” має

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

репутацію банку з поганим обслуговуванням, проте вклади в ньому гарантовані державою, “Аваль” – великого банку, який присутній всюди, “ПриватБанк” – банку, що працює під “дахом” влади, “Правекс-Банк” – агресивного банку, який захищає своїх вкладників від втручання у їх справи державних органів тощо.

Ілюструючи сприйняття ризику репутації ринком на прикладі Ощадного банку, можна констатувати – він відомий тим, що в ньому пропали заощадження, які держава, досить неохоче, повертає або як допомогу на поховання, або по 50 гривень на рік після того, як клієнт вистоїть у великій черзі, в ньому застаріле обладнання, погане обслуговування тощо. Внаслідок цього він втрачає прибуткових клієнтів, рахунки в ньому мають лише пенсіонери, що сподіваються на повернення своїх коштів.

Типовим прикладом ризику репутації може служити банківська криза в Росії у червні – липні 2004 року. Відсутність прозорої інформації про банки змусила ринок вирішувати самостійно, чи є у банків проблеми.

Отже, можна дійти висновку, що негативне сприйняття репутації банку ринком впливає на доходність банку, а саме: зменшується спроможність встановлювати нові відносини та впроваджувати нові продукти і послуги, негативне сприйняття іміджу банку державними органами може призвести до конфлікту з посадовцями,

ефективної системи контролю, а найбільш суттєві складові оцінки рівня ризику репутації у таких факторах, як:

- сприйняття ринком або суспільством керівництва банку і його фінансової стабільності, продуктів або послуг, які пропонує банк. Тобто погана репутація може бути у певних людей, у банку в цілому або у певного продукту цього банку;

- бажання та здатність керівництва банку вносити зміни в роботу відповідно до кон'юнктури ринку (попиту та пропозиції), змін у законодавстві, рекомендацій уповноважених державних органів;

- розроблення відповідної внутрішньої нормативної бази, зокрема, щодо перевірки клієнтів та отримання інформації про них:

- обсяг та характер претензій (скарг та звернень) з боку клієнтів та державних органів, здатність та бажання керівництва відповідно реагувати на них;

- існування гучних судових справ, які негативно впливають на імідж банку;

- результати перевірок уповноважених органів;

- штрафи, пені та інші фінансові збитки, завдані банку в минулому в результаті притягнення банку (або його керівників) до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності.

Виходячи з вищезазначеного, на наш погляд, система контролю за ризиком репутації банку, як мінімум, повинна передбачати наявність таких інструментів впливу з боку банку (рис. 2):

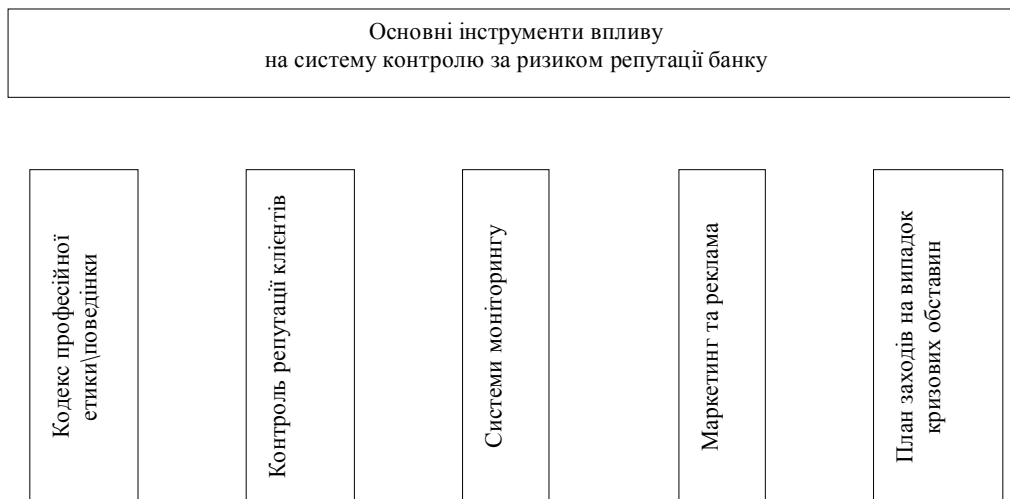

Рис. 2. Система контролю ризику репутації банку

застосування заходів впливу, позапланових перевірок та судових процесів з оспорювання цих дій (досвід Правекс-банку).

Автори вбачають уникнення ризику репутації в банківській установі, перш за все, у наявності

- кодексу професійної етики\поведінки, а також політика та положення щодо управління ризиком репутації, які мають бути розглянуті та затверджені Спостережною радою або Правлінням банку. Ці документи повинні

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

періодично переглядатись охоплювати стандарти роботи з клієнтами та іншими зовнішніми сторонами, стандарти роботи з інформацією та наймання персоналу із відповідною позитивною репутацією;

- *контроль репутації клієнтів.* Процес контролю репутації клієнтів банку повинен передбачати уникнення контактів із клієнтами з незадовільною репутацією, які можуть негативно вплинути на репутацію самого банку. Це означає насамперед, відмову від ненадійних за своєю репутацією та фінансовим станом клієнтів і орієнтує банк на роботу лише з контрагентами, які підтвердили свою надійність. Сьогодні питання про врахування іміджу клієнтів банку для забезпечення можливості регулювання ймовірності настання ризику, з нашого погляду, набуває принципового значення. Вивчення проблеми свідчить про наявність різних підходів до розв'язання проблем щодо забезпечення цього інструменту впливу. Політика контролю ризику репутації повинна бути тісно пов'язана із загальною політикою банківського нагляду. Світовий досвід підтверджує, що цей підхід повинен передбачати наявність певного вихідного рівня щодо репутації та фінансової надійності клієнтів банку, а також надійних засобів контролю в межах режиму нагляду. Недотримання цієї вимоги можна проілюструвати закриттям підрозділів Сіті банку в Японії. Агентство з фінансових послуг Японії мотивувало своє рішення тим, що Сіті банк не приділяв належної уваги перевірці клієнтів. Він дозволяв проведення операцій, що підозрюються у відмиванні грошей, а також кредитування осіб, які були відомі своїми махінаціями на ринку цінних паперів Японії.

- *Системи моніторингу.* Для адекватного контролю ризику репутації банк має проводити регулярний моніторинг уразливості всіх видів діяльності банку до ризику репутації, а також моніторинг повідомлень засобів масової інформації про банк, про пов'язані з ним структури та клієнтів з метою вжиття відповідних заходів, спрямованих на підтримку і відновлення позитивної репутації банку та його іміджу. *Маркетинг та реклама.* Не слід забувати також про маркетинг та рекламу банку, яка може суттєво покращити його імідж, особливо в Україні де немає прозорості інформації про діяльність банків.

- *план заходів на випадок кризових обставин.* Досить корисним, з нашого погляду, також є наявність плану заходів щодо виходу з певних кризових обставин. Наприклад, банк, маючи конкретний план на випадок негативних публікацій у пресі (хто спростовує інформацію, в

яких джерелах слід розмістити спростування тощо), може успішно врятуватись від проблем ліквідності.

Щодо стратегічного ризику, що також належить до категорії нефінансових, слід передовсім зазначити, що цей ризик пов'язаний з тим, які у банку стратегічні цілі, як вони реалізуються на практиці. Стратегічні цілі банку фактично свідчать про його індивідуальність. Вони визначають – яким прагне бути цей банк і чим він відрізняється від інших. Банк може прагнути бути лідером на ринку та вести агресивну політику, а може бути скромним невеликим банком. Він може бути спеціалізованим, а може і надавати весь спектр банківських послуг тощо.

Отже, стратегічний ризик можна визначити як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни у бізнес-середовищі. Стратегічний ризик можна ще назвати ризиком “корпоративного управління” банку. За визначенням корпоративного управління – це система, відповідно до якої здійснюється управління та контроль у компаніях. Така система передбачає певний порядок у відносинах між акціонерами, Спостережною радою, правлінням, а також іншими зацікавленими сторонами.

Виходячи з вищезазначеного та спираючись на результати досліджень, автори дійшли висновку, що стратегічний ризик виникає внаслідок несумісності:

- стратегічних цілей банку (тобто завдань, поставлених радою банку (акціонерами);
 - бізнес-стратегій, розроблених для досягнення цих цілей (тобто способів, що обрані правлінням банку, для реалізації цих цілей);
 - ресурсів, задіяних для досягнення цих цілей.
- Ресурси, необхідні для реалізації стратегій, можуть бути як матеріальними, так і нематеріальними. До них належать канали взаємодії і обміну інформацією, операційні системи, мережі надання послуг та продуктів, управлінський потенціал тощо.

Оскільки мета контролю стратегічного ризику, як і всіх інших нефінансових ризиків, полягає у його мінімізації, автори вважають, що найбільш оптимальний перелік компонентів системи контролю стратегічного ризику банку, а саме, інструментів впливу з боку банку, може бути таким (рис. 3):

- наявність чіткої місії банку та ієрархія його цілей і завдань.
- стратегічне планування, яке враховує місію банку та чітко визначає ієрархію його цілей та

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УНИКНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

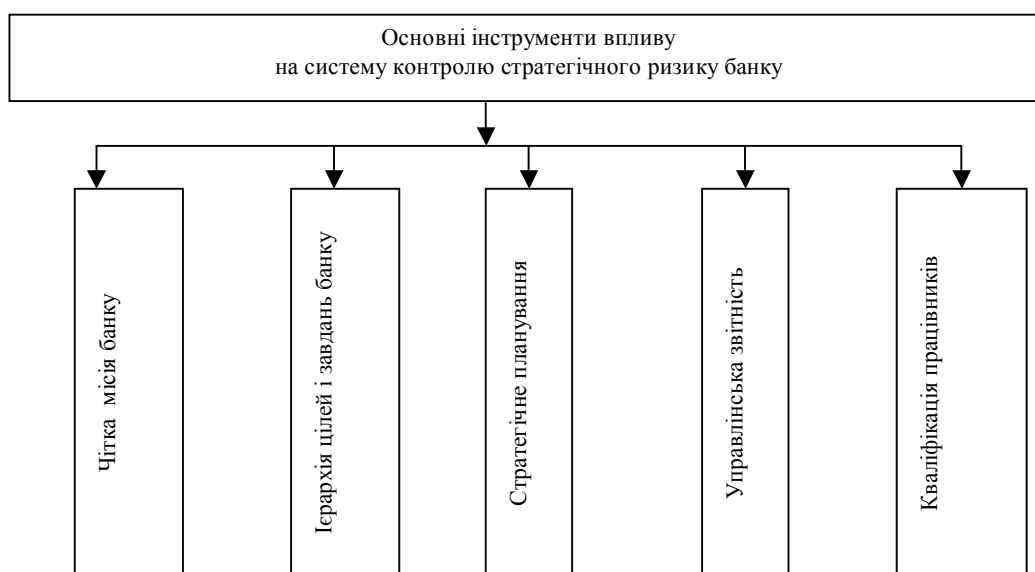

Рис. 3. Система контролю стратегічного ризику банку

завдань. Таке планування має враховувати характер ризиків діяльності банку та потенційну доходність від операцій, які наражають банк на ризик. Кінцевою метою процесу стратегічного планування є створення стратегічного плану, який оновлюється принаймні щорічно відповідно до змін ринкових умов і визначає потреби банку щодо фінансових, операційно-технологічних та кадрових ресурсів, а також юридичного супроводження;

- управлінська звітність, яка дозволяє оцінити нові стратегічні ініціативи у порівнянні з попередніми, проведення моніторингу виконання поставлених завдань або змін, які дають підстави для перегляду нової ініціативи чи існуючого стратегічного плану;

- внутрішній аудит (аудит менеджменту), який забезпечить контроль якості реалізації поставлених завдань та перевірку достовірної наданої управлінської звітності;

- кваліфікація працівників, яка повинна передбачати відповідний рівень підготовки та наявність системи підвищення кваліфікації.

На нашу думку, серед факторів оцінки стратегічного ризику з боку Національного банку України як наглядового органу доцільно визначити такі: місія, цілі, корпоративна культура та толерантність банку до ризиків, практика реалізації планів, інформаційні системи управління та засоби моніторингу бізнес-рішень, стратегічні плани банку, сумісність стратегічних ініціатив із наявними або запланованими ресурсами; наявність планів та можливостей щодо структурної реорганізації банку (наприклад, злиття або приєднання); ринкова позиція банку,

включаючи проникнення на ринок на географічному рівні та на рівні банківських продуктів; диверсифікація банку щодо продуктів, географії та клієнтури; результати виконання планів банку щодо запровадження нових продуктів або послуг.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити **висновки:**

- нефінансові ризики можуть призвести до фінансових втрат або зменшення клієнтської бази банківської установи, в тому числі до притягнення її керівників до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності. Ці ризики мають місце на всіх рівнях організації, і тому банки повинні відповідально ставитись до своїх стосунків із клієнтами та суспільством;

- у банку повинна бути створена служба контролю нефінансових ризиків (централізована чи децентралізована), яка має бути незалежною від бізнесової діяльності банку та здійснювати свою діяльність на попереджувальній основі;

- остаточна відповідальність за дотримання банком нормативних вимог повинна покладатись

- на спостережну раду та правління банку. Вони повинні затвердити та контролювати виконання відповідних внутрішніх положень та правил.

1. *Постанова Правління Національного банку України від 5.03.2004 № 104 Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків"* – К., 2004.

2. *Соглашение о достаточности капитала (Базель – II): Управление кредитным и операционным риском.* (<http://www.nva.ru/>)

РОЛЬ СТРАХОВОГО МАРКЕТИНГУ У СТВОРЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

3. Башнянин Г.І., Вовчак О.Д. та ін. *Управління ризиками платіжних систем у перехідній економіці* // Наукове видання. – Львів, Новий світ, 2006. – 223 с.
4. Вітлінський В. В. *Становлення теорії економічного ризику (ризикології)*. - К.: КДЕУ, 1996. – 22 с. – Деп. в ДНТБ України 21.05.1996, № 1245 - Ук96.
5. Клейнер Г. *Риски промислових підприємств (як їх зменшити і компенсувати)* // *Російський економічний журнал*. – 1994. – № 5 – 6. – С. 85 – 92.
6. Машина Н. І. *Економічний ризик та методи його вимірювання*. – К.: ЦНЛ, 2003. – 187 с.
7. Михалевич В. С., Ермольєв Ю. М. *Пакет прикладних програм недиференційованої і стохастическої оптимізації* // *Исследование операций и АСУ*. – К., 1996. – Вып. 27. – С. 3 – 28.
8. Моисеев Н. Н. *Математические задачи системного анализа*. – М.: Наука, 1981. – 487 с.
9. Успенко В. И. *Риск в бизнесе*. – К.: Изд-во ХИСИ, 1993. – 206 с.
10. Харченко С. *Некоторые аспекты подготовки специалистов и руководителей в области анализа риска* // *Управление риском*. – 1997. – № 4. – С. 42 – 47.
11. Черкасов В. В. *Деловой риск в предпринимательской деятельности*. – К.: Либра, 1996. – 154 с.
12. Шелехов К. В., Бигдаш В. Д. *Вопросы менеджмента рисков и банковские риски* // *Банковские технологии*. – № 2. – 1998. – С. 25 – 34.
13. Ширинская Е. П. *Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт*. – М., 2005. – 160 с.
14. Ястремський О. І. *Моделювання економічного ризику*. – К.: Либідь, 1998. – 176 с.

Раїса Жарлінська, кандидат економічних наук, доцент
кафедри товарознавства та маркетингу

Петро Мамонов, кандидат технічних наук, доцент
кафедри товарознавства та маркетингу

Любов Буряченко, старший викладач
кафедри товарознавства та маркетингу

Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

РОЛЬ СТРАХОВОГО МАРКЕТИНГУ У СТВОРЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

У статті викладено окремі теоретичні основи страхового маркетингу на ринку туристичних послуг, надано характеристику сучасного стану вітчизняного ринку страхових послуг для туристів, визначено тенденції розвитку страхового ринку, запропоновано низку заходів, спрямованих на розв'язання типових проблем страхового ринку.

Вступ. В Україні спостерігається зростання прибутку від реалізації туристичних і курортно-рекреаційних послуг, однак він не відповідає потенційним можливостям країни. Є думка, що туристично-рекреаційна сфера ще тривалий час залишатиметься неперевершеною і матиме величезне значення в наповненні бюджету та забезпеченні поступального розвитку економіки держави. Рекреаційний туризм поділяється на два види – власне рекреаційний і курортно-лікувальний. Рекреаційний туризм здійснюється з метою відпочинку й оздоровлення, а курортно-

лікувальний (один з найтрадиційніших) – із метою лікування тих або інших захворювань. Цей вид туризму розвивається у районах зі сприятливим кліматом і наявністю лікувальних ресурсів (мінеральні джерела, лікувальні грязі тощо). У різних країнах асортимент запропонованих курортно-рекреаційних послуг досить широкий, що забезпечує їхню конкурентоспроможність на світовому ринку рекреаційних послуг. У свою чергу це викликало розподіл рекреаційних підприємств на три типи: рекреаційно-профілактичні, реабілітаційні та лікувальні. Перші